

<https://doi.org/10.60056/CCL.2024.10.222-226>

За книгата:

Йоана Славчева. Румънският политически роман от 60-те и 70-те години на ХХ век. Велико Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2022, 187 с. [Joanna Slavcheva. *The Romanian Political Novel of the 1960s and 1970s*. Veliko Tarnovo, St. Cyril and St. Methodius University Press, 2022]

Лора Ненковска / Lora Nenkovska

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ / Sofia University St. Kliment Ohridski

ORCID ID : <https://orcid.org/0009-0005-9572-4638>

Йоана Славчева е учен с изявен интерес в областта на съвременната румънска литература. Изследването ѝ върху румънския политически роман от 60-те и 70-те години на ХХ век е плод на дългогодишните ѝ занимания с тази немного позната у нас тема. Представеното издание се основава на нейната докторска дисертация, но е оформено и ориентирано към по-широк кръг изкушени читатели – изследователи, студенти и любители на литературната история.

В уводните страници Йоана Славчева определя като основна мотивация интересът към особеното положение на румънските писатели през разглежданите две литературни десетилетия, породено от краткотрайната „либерализация в културната политика на

Румънската комунистическа партия между 1965 и 1971 година“ (с. 7). Новоизбраният тогава лидер на партията – Николае Чаушеску, поема курс на политика, която да „насърчава водещите по това време писатели да критикуват престъпленията, извършени от комунистическия режим (по-точно от неговия предшественик Г. Георгиу-Деж) през 50-те години, но без да се правят обобщения и да се коментира самата същност на комунизма“ (с. 8).

Втората движеща сила на младата изследователка задава оптиката и модела, по който се очертава историческата и културологично-литературната рамка на самото изследване. Йоана Славчева споделя, че румънската литература от 60-те и 70-те години на миналия век е много слабо позната у нас (вж. с. 8) и това предопределя начина, по който е изграден прочитът на заложената в работата ѝ проблематика, подборът на автори, произведения и критически изследвания, въз основа на които тя гради ясно зададените си тези.

Третата важна мотивация на изследването остава тясно свързана именно с оптиката, която авторката умело надгражда – погледът на български изследовател към антитоталитарната литература в Румъния, която преодолява цензурата и достига до читателите. Важно е да отбележим, че Йоана Славчева през цялото време имплицитно поставя въпросите – дали можем да търсим паралели със случващото се в българската литература, ако не – защо; защо точно тези романи, които регистрират осмисляне на тоталитарната система, не са преведени на български, въпреки последователно работещата държавна политика на превод в годините на социалистическия режим в България, когато на български език стават достъпни множество стойностни румънски автори.

Авторката умело въвежда в историческата и културната рамка на периода, дефинира понятията, коректно посочва румънските заглавия и българските им преводи и определя основната си теза, според която благодарение на *романовото време, пространството, документалността и различни художествени средства*, румънските автори успяват да разискват тоталитарната същност на комунизма, да анализират настоящето и да преминат незабелязано през тясната цедка на цензурата, която следи под лупа работата на писателите.

Изборът на романите, които Славчева разглежда, се основава на *хронологичния критерий* (вж. с. 10), както и на *темите и използваните от авторите наративни техники* (вж. с. 11), като са включени основно реалистични романи. Допълнително авторката прави уговорката, че под реалистични разбира „не текстове, които се отнасят към социалистическия, а към традиционния, класическия реализъм, макар и вече с известни нововъведения под влияние на западноевропейските тенденции“ (с. 2). Въз основа на тези два критерия тя подлага на анализ следните заглавия и автори: „Морометевци“ (1967 г.), „Натрапникът“ (1968 г.), „Самотникът“ (1972 г.), „Най-обичаният човек на земята“ (1980 г.), написани от Марин Преда, „Чардакът с

дивата лоза“ (1976 г.) от Константин Цою, „Нощно познание“ (1973 г.) и „Ракът“ (1976 г.) от Александру Ивасюк, „Болни животни“ (1968 г.) и „Благовещение“ (1977 г.) от Николае Бребан.

Пак в уводната глава се разисква и същността на политическия роман, като Йоана Славчева е привлякла гледните точки на български и румънски изследователи по въпроса, както и на Милан Кундера, който разсъждава върху изкуството на романа.

Авторката предлага и обзорен преглед на румънските изследвания върху съдбата на литературата през епохата на комунизма, като посочва и текстове на българската изследователска Р. Л. Станчева, благодарение на която румънската литература има последователна рецепция в българска среда, както и изследвания на други български литературни историци, които се занимават с проучването на литературата в социалистическия период. Корпусът от тези текстове е базата, върху която тя гради аргументирания си анализ. Изложението е поделено на пет глави по ключови подтеми, които придават пълнота и всеобхватност на проучването. Книгата завършва с обобщаващо заключение.

Първата глава предлага анализ на литературната ситуация в Румъния от установяването на комунистическия режим до края на 70-те години на миналия век. В тази глава съдържателно и точно е описана културната политика на Румънската комунистическа партия и литературната атмосфера, която съществува през тези десетилетия в Румъния. През цялото време авторката умело държи нишките на историческия контекст, културния пейзаж и традицията на романовото писане в румънска среда. Отличното познаване на литературната история на северната ни съседка ѝ позволява да ни преведе увлекателно и задълбочено през всички аспекти на избрания от нея период. Специално място в тази глава намира въпросът за цензурата след 1965 година, когато след промените във властта и общата либерализация в Румъния продължава да действа Генерална дирекция „Преса и печатни издания“, която съществува от 1949 година и следи за съдържанието на публикуваните в пресата материали и за благонадеждността на подготвяните за печат книги (вж. с. 50). Тази глава отбелязва и началото на края на краткия период на отваряне на румънската култура към западния свят с формулирането на „Юлските тезиси“ от 1971 година, които завърналият се от посещение в Китай, Корея, Виетнам и Монголия Чаушеску извежда като бъдещи политико-идеологически насоки в страната. В тях се набляга на необходимостта от налагане на литература „която отдалечава от обществената реалност“ (с. 52). Изключително ценен подход в изграждането на тази глава е проследяването на публицистичния пулс в материалите, публикувани на страниците на „Ромъния литерара“ в периода 1969-1971 година, тъй като именно в статиите на това най-влиятелно за времето си списание се проследяват настроенията сред писателите и особеностите в културния живот на страната, като впечатление прави наличието на публикации, свързани със западноевропейската

и американската култура (вж. с. 57–58). Последната подтема на тази глава се насочва конкретно към ситуацията на писателите, статута на романа и общите ориентири в литературния живот.

Втората глава на книгата ни превежда през лабиринта на *романовото време* в подбраните от авторката текстове и успешно успява да докаже заложената теза, че именно това е един от използваните от писателите прийоми през периода на 60-те и 70-те години на миналия век, за да могат да вградят разсъждения и критика към тоталитарния режим, да говорят за мрачните аспекти на комунистическата власт и да преминат през зоркото око на цензурата. Тук Йоана Славчева въвежда определението „идеологическо алиби“, тоест използването на периода на управление на предшественика на Н. Чаушеску като литературна територия, на която е позволено да се критикува. Авторката разделя разглежданите романи на две групи – романи със и романи без идеологическо алиби – и след това разисква трите положения на романовото време, които ѝ помагат да разкрие сложната връзка между индивида и времето. Трите подглави, които следват, носят поетични названия („Нетърпеливото към хората време“, „Човекът извън времето“ и „Нощта като време за пътуване към истината“) и предлагат задълбочен анализ на отношенията между персонажи и времето, в което протичат романовите сюжети.

Трета глава ни разкрива пространствените аспекти на изследваните текстове. Подглавите тук са обобщение на ключовите за романовото действие зони, през които преминават или които обитават героите („Старият Букурещ“, „Изкуственият град“, „Затворът и концентрационният лагер“ и „Домът като убежище от непоносимата действителност“). Почти непосилна е тежестта на битието на героите, които минават през декорите на рушация се стар Букурещ, през бутафорната форма на изградените на мястото на бивши села градове, през жестокостите на затворите и концентрационните лагери, но все пак те намират убежище в изолираното пространство на дома, в компанията на книгите или сред цветята в оранжерията, за които се грижат. Едно от големите достойнства на тази глава е, че през цялото време Йоана Славчева умело ни разказва романовото действие и ни държи будни за реакциите на критика и цензура.

Четвърта глава изследва функциите на документалното в романите на Константин Цою, Марин Преда и Николае Бребан, като Йоана Славчева не пропуска да подчертае, че още с романите на Камил Петреску в румънската литература се въвеждат вкусът към автентичност и усетът за важността на „социалната функция на литературата“. Тези две характеристики са съществени за романите, писани през 60-те и 70-те години на миналия век в Румъния. На страницата на тази глава се проследяват вградените в литературата свидетелства за масови арести, появата на реални личности като символи на съхранената личностна свобода и достойнство, описанието на съдбата на интелектуалците и политическите реакции срещу литературата.

В последната глава се запознаваме с основните стратегии, които румънските писатели използват за противопоставяне на режима чрез силата на писаното слово. Тук авторката аргументирано извежда шестте идентифицирани от нея стратегии, които назовават подглавите, и те са – „Индивидуалният протест на героите“, „Критика чрез пряката реч“, „Критика чрез личния дневник“, „Дневникът като мемоаристика и като художествена измислица“, „Темата за отчуждението като симптом на отчуждението“ и „Антиутопията“. И в тази глава Йоана Славчева умело защитава тезите си, като си служи с аргументи от литературната тъкан на романите и от критическата им рецепция.

Заключението на изследването обобщава в стегнат вид и подчертава значимостта на направените литературни изводи.

Книгата на Йоана Славчева има много ценни качества. Освен че ни запознава с почти неизвестно за нас литературно явление, каквото е политическият роман в литературния живот на Румъния през 60-те и 70-те години на ХХ век, тя ни показва ползата от външните гледни точки към определени проблеми на дадена национална литература и през цялото време затвърждава необходимостта от прочит на литературното минало и памет за фигурите на писателите и критиците, на които дължим възможността да се връщаме назад във времето по страниците на написаните от тях текстове.